

ПОЗААУДИТОРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛADOVA НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглядається проблема організації навчально-виховного процесу вищого навчального закладу, а саме в процесі позааудиторної діяльності. Обґрунтовано необхідність раціональної організації позааудиторної діяльності та самостійної роботи. Показано, що провідними формами позааудиторної роботи з підготовки до виховної діяльності є колективні (педагогічні читання, зустрічі з учителями-вихователями), групові (педагогічні гуртки, тренінги) та індивідуальні (звіт про педагогічну практику, індивідуальні завдання). Виявлено потребу контролю за самостійною та позааудиторною роботою студентів особливими формами та засобами, а саме: передсемінарські консультації, семінарські заняття, колоквіуми, індивідуально-теоретичні співбесіди, письмові контрольні роботи, передекзамнаційні опитування студентів за допомогою комп'ютера, державні іспити, вивчення основних інтересів, вад, настроїв студентів. Доведено, що від діяльності куратора студентських груп теж великою мірою залежить успіх позааудиторної діяльності вищого навчального закладу.

Ключові слова: позааудиторна діяльність, вищий навчальний заклад, навчально-виховний процес, куратор, позанавчальна діяльність, виховання, колективна робота.

Постановка проблеми. Діяльність вищого навчального закладу забезпечує організацію гармонійного розвитку особистості студента у навчально-виховному процесі. Ми беремо до уваги не лише здобуття в аудиторії певних знань та умінь, що впливають на формування професійної культури майбутнього фахівця, але й реалізацію його внутрішнього потенціалу, що розкривається здебільшого у процесі позааудиторної діяльності. Зростання ролі позааудиторної та самостійної роботи є однією з провідних ланок перебудови навчально-виховного процесу у вищій школі.

На відміну від навчального процесу, на думку Грищенко Н.А., позанавчальна діяльність має низку специфічних характеристик, серед яких найважливішими є соціальна відкритість, розмаїття соціальних взаємозв'язків, орієнтація на інтереси й потреби особистості студента [3, с.15].

Позааудиторна робота студентів — це процес, в якому домінує елемент самореалізації. Вона дає змогу студентам гармонізувати внутрішні та зовнішні фактори формування професійної культури, створює додаткові умови для реалізації внутрішнього потенціалу, задоволення тих потреб, які в процесі аудиторної роботи не задовольняються. Позааудиторна робота має бути орієнтована на особистість студента.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі висвітлюється поняття “позанавчальної діяльності”, яке у широкому дослідницькому контексті є рівнозначним до поняття „позааудиторна робота”, чи як складовою частиною більш вивченого та дослідженого явища „виховання” у єдиній структурі навчально-виховного процесу. Тією чи іншою мірою цю проблему висвітлювали у своїх роботах І. Вінтін, І. Зимня, А. Мудрик, С. Савченко [1, 4, 5, 8].

Більш того, „позанавчальна діяльність” розглядається як поняття, рівнозначне. Загалом, більшість дослідників висвітлювали проблеми позанавчальної виховної роботи в загальному контексті проблематики виховної роботи у ВНЗ.

Треба зазначити, що єдиного визначення поняття „позааудиторної діяльності” в науково-педагогічній літературі немає, залежно від певних характеристик та особливостей досліджуваних науковцями.

Так, ні в „Українському педагогічному словнику”, ні в „Російській педагогічній енциклопедії” не вміщено статті, присвяченої позааудиторній діяльності, натомість, визначається „позакласна робота” як „складова частина навчально-виховної роботи, одна з форм організа-

ції дозвілля учнів, яка організується і проводиться у позаурочний час ... за активною допомогою і при тактовному керівництві з боку педагогічного колективу, вихователів, організаторів позакласної та позашкільної роботи” [2, с. 263]. Ключовим поняттям є діяльність, тому відзначимо, що у загальнонауковому розумінні „діяльність” визначається як „форма активного ставлення людини до оточуючого її світу з метою перетворення” [9, с. 255].

До *невирішених раніше частин загальної проблеми* можна віднести такі як розгляд саме позааудиторної, а не позанавчальної чи позакласної діяльності у вищому навчальному закладі. Незважаючи на вагомі результати з даної проблеми, позааудиторна діяльність у контексті навчально-виховного процесу вищого навчального закладу не була предметом спеціального дослідження.

Мета статті – показати особливості організації позааудиторної діяльності в процесі навчально-виховного процесу вищого навчального закладу, показати роль куратора академічної групи в організації позааудиторної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Загальнопедагогічне трактування „позааудиторної діяльності” звучить таким чином: вона являє собою різні види діяльності студентів виховного та навчального характеру, що організуються та відбуваються у позанавчальний час. У педагогічному розумінні діяльність розуміється як активна взаємодія з навколишньою дійсністю, у ході якої живе створіння виступає як суб’єкт, ціленаправлено діючий на об’єкт та який задовольняє таким чином свої потреби [6, с. 348].

Традиційно визначають три головні відмінності позааудиторної діяльності як форми організації навчання від інших форм самостійної діяльності: по-перше, добровільність прийняття участі в ній студентів, по-друге, проведення такої діяльності у вільний час, по-третє, масовість [4]. Тобто позааудиторна діяльність як специфічний вид діяльності вимагає захопливої нестандартної її організації. Більш того, повинні виконуватися вимоги щодо добровільної активності студентів в участі та самостійній організації різноманітних заходів. Функція викладачів при цьому зводиться лише до помічника, консультанта, який стежить за діяльністю студентів. Колективність та масовість – ще одна вимога щодо позааудиторної діяльності, що передбачає добровільну участь студентів у різних студентських клубах, мінітеатрах, студіях та ін. [10].

На думку А. Рубаник, Г. Большакової, самостійна робота, зокрема й позанавчальна діяльність студентів, повинна відповідати таким вимогам:

- повинна бути виконана особисто студентом частина колективної роботи;
- являти собою закінчену розробку чи закінчений етап розробки, в яких розкриваються та аналізуються актуальні проблеми відповідної практичної сфери діяльності;
- демонструвати достатню компетентність автора (студента) у проблемних питаннях;
- мати навчальну, наукову чи практичну спрямованість та значимість;
- уміщувати певні елементи новизни [7, с. 121].

На нашу думку, до основних форм позааудиторної роботи студентів належать виконання домашніх завдань, науково-дослідна робота, безпосередня участь у конференціях, змаганнях, іграх, педагогічна практика, участь у роботі гуртків, робота в літньому таборі відпочинку дітей, керівництво гуртком або секцією в школі, будинку творчості, організація змагань, диспутів, круглих столів, допомога соціальним службам, страхування в державних закладах тощо. Провідними формами позааудиторної роботи з підготовки до виховної діяльності, на думку Яремчук є колективні (педагогічні читання, зустрічі з учителями-вихователями), групові (педагогічні гуртки, тренінги) та індивідуальні (звіт про педагогічну практику, індивідуальні завдання) [11].

Педагогічні читання – форма позааудиторної роботи щодо формування у майбутніх педагогів позитивного ставлення до виховної діяльності, поглибленого інтересу до психолого-педагогічної літератури. Студентам рекомендували прочитати твори, які розкривали специфіку виховної роботи. Під час обговорення книг на педагогічну тематику необхідно акцентувати увагу на професійних якостях вихователя та його умінні створювати сприятливе виховне середовище, вчити трансформувати педагогічні ідеї твору на сучасні обставини, акти-

візувати бажання студентів удосконалювати власні якості, знання та уміння виховної роботи.

Зустрічі з учителями-вихователями сприяють тісному зв'язку теорії з практикою, поглибленню знань студентів щодо специфіки виховної роботи, формуванню в них професійного інтересу. Теми таких зустрічей відповідали певним напрямам виховної діяльності.

Значним внеском у підготовку студентів до виховної діяльності є *гуртки*. Основне їх завдання полягає у формуванні прикладних умінь, розвитку потреби у творчій діяльності, професійній самоосвіті, формуванні системи педагогічних поглядів та переконань, оволодінні навичками науково-дослідної роботи тощо.

Тренінги – групова форма роботи, що сприяє самопізнанню студентів, усвідомленню ними своїх здібностей, особистісних рис, формуванню позитивної самооцінки та оволодінню способами особистісного вдосконалення.

Контроль за самостійною та позааудиторною роботою студентів може бути опосередкованим або органічно вписаним у навчальний процес. До основних форм та засобів контролю можна віднести передсемінарські консультації, семінарські заняття, колоквиуми, індивідуально-теоретичні співбесіди, письмові контрольні роботи, передекзаменаційні опитування студентів за допомогою комп'ютера, державні іспити, вивчення основних інтересів, вад, настроїв студентів. Ефективність навчально-виховного процесу у ВНЗ залежить від діяльності кураторів студентських груп.

Від кураторів та викладачів, взаємодії їх зі студентським активом залежать інтенсивність та якість позааудиторної роботи. Куратором може бути тільки досвідчена людина, яка своїм авторитетом та досвідом може впливати на студентів. Важливий елемент позааудиторної роботи — взаємодія викладачів і студентів щодо вдосконалення навчально-виховного процесу, організації дозвілля, планування наукової роботи. Куратор групи — це головний консультант та вихователь студентів у групі. До функцій куратора належить робота в гуртожитку. Неофіційні умови дають можливість краще вивчити особливості характеру студентів, індивідуалізувати виховну роботу.

Позааудиторна робота студентів молодших курсів має специфіку. Більшість часу в таких студентів займає проблема адаптації до умов навчання у ВНЗ. З часом організаційні функції куратора зменшуються. Більшість організаційних проблем студентське самоврядуванням вирішує самостійно.

Робота куратора зі студентським активом триває з першого по п'ятий курс включно, але цей процес набуває з часом нових якостей. Ініціаторами більшості заходів стають саме студенти, моральна та інтелектуальна відповідальність їх зростає. Куратор зі студентами старших курсів приділяє увагу питанням професійного самовизначення, формуванню громадської спрямованості, професійної усталеності.

Позааудиторна робота — один із головних чинників формування самостійності студентів. У позааудиторній роботі студентів закріплюється їх потреба у професійному самовихованні, самореалізації і, що особливо важливо, їхня діяльність усе більше набуває творчого характеру.

Висновки. З вищевикладеного впливають такі висновки щодо характеристик та особливостей „позааудиторної діяльності“:

- позааудиторна діяльність відбувається поза навчальним процесом, у вільний час студентів;
- позанавчальна діяльність є особливим полікультурним середовищем, в якому студенти розвиваються, реалізують себе творчо як особистості;
- позааудиторна діяльність відрізняється від навчального процесу за змістом та принципами організації. Якщо навчальна діяльність характеризується нормативністю, що постійно контролюється викладачами, то позааудиторна діяльність відрізняється навіть від самостійної роботи позаконтрольованістю з боку викладачів, а також позанормативністю. Саме тому вибір змісту, методів та форм позааудиторної роботи не пропонується викладачами чи програмами, а відповідають потребам та інтересам студентів [10];

- позааудиторна діяльність входить до складу навчально-виховного процесу. Вона спрямована на розв'язання виховних завдань та тісно пов'язана з процесом навчання, головна її відмінність від процесу навчання – це позааудиторність;
- позааудиторна діяльність є найбільш ефективним засобом впливу на студентів у процесі їх соціокультурної адаптації в іншомовному середовищі. Така діяльність надає можливість студентам отримати соціокультурний досвід, спілкуючись з представниками інших мов та культур, бути толерантними;
- особливість позааудиторної діяльності від інших самостійних робіт полягає у мірі участі та якості викладачів у ній. Позааудиторна робота пропонує викладачам участь на основі партнерських та рівноправних стосунків із студентами. Робота повинна ґрунтуватися на довірі та взаємній повазі студентів та викладачів, в яких виявилися спільні пріоритети та інтереси поза навчальним процесом [10];
- позааудиторна діяльність студентів передбачає колективну діяльність студентів, при цьому кожен студент має своє завдання в колективі. Така діяльність сприяє розвитку особистості в умовах колективного середовища, при цьому студент отримує не тільки досвід з соціокультурних чи комунікативних умінь, а й досвід спілкування з ровесниками поза межами навчального закладу.

Список літератури:

1. **Винтин И. А.** Организация воспитательной работы в вузе во внеучебное время / И. А. Винтин // Педагогика. – 2004. – № 9. – С. 58-64.
2. **Голованчук Л. П.** Шляхи подолання негативних етнокультурних стереотипів у процесі формування соціолінгвістичної компетенції в учнів середніх навчальних закладів / Л. П. Голованчук // Іноземні мови. – 2007. – № 1. – С. 10-13.
3. **Грищенко Н.А.** Формування про соціальних особистісних смислів студентської молоді у позанавчальній діяльності: Автореф. ...дис. канд. пед. наук: 13.00.05. – Луганськ, 2009. – 21 с.
4. **Зимняя И.А.** Педагогическая психология : учебник [для высш. учебн. завед.] / Ирина Алексеевна Зимняя. – М. : Логос, 2002. – 384 с.
5. **Мудрик А.В.** Общение в процессе воспитания : учеб. пособие / А. В. Мудрик. – М. : Пед. общ-во России, 2001. – 320 с.
6. **Педагогическая энциклопедия** // Под. ред. Каирова И.А. – Т. 2. – М.: „Сов. энцикл”. – 1965. – 968 с.
7. **Рубаник А.** Самостоятельная работа студентов / А. Рубаник, Г. Большакова, Н. Тельных // Высшее образование в России. – 2005. – № 6. – С.120-124.
8. **Савченко С.В.** Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.05 / Савченко Сергій Вікторович. – Луганськ, 2002. – 455 с.
9. **Філософський** словник соціальних термінів. Вид. 3-тє, доп. – Х.: „Р.И.Ф.”, 2005. – 672 с.
10. **Шехавцова С.О.** Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у позанавчальній діяльності університету: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04 / Шехавцова Світлана Олександрівна. – Луганськ, 2009. – 223 с.
11. **Яремчук Н.Я.** Підготовка студентів класичного університету до виховної діяльності у загальноосвітній школі: Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Яремчук Наталія Ярославівна. – Вінниця, 2007. – 189 с.

ВНЕАУДИТОРНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

У статье рассматривается проблема организации учебно-воспитательного процесса высшего учебного заведения, а именно в процессе внеаудиторной деятельности. Обосновано необходимость рациональной организации внеаудиторной деятельности и самостоятельной работы. Показано, что ведущими формами внеаудиторной деятельности по подготовке к воспитательной деятельности выступают коллективные (педагогические чтения, встречи с учителями-воспитателями), групповые (педагогические кружки, тренинги) и индивидуальные (отчет по педагогической практике, индивидуальные задания). Выражена необходимость контроля за самостоятельной та внеаудиторной работой студентов особенными формами и средствами, а именно: предсеминарские консультации, семинарские занятия, коллоквиумы, индивидуально-теоретические собеседования, письменные контрольные работы, предэкзаменационные опросы студентов при помощи компьютера, государственные экзамены, изучение главных интересов, недостатков, настроения студентов. Доказано, что от деятельности куратора студенческих групп тоже в значительной степени зависит успех внеаудиторной деятельности высшего учебного заведения.

Ключевые слова: внеаудиторная деятельность, высшее учебное заведение, учебно-воспитательный процесс, куратор, воспитание, коллективная работа.

Y.O. Matviyiv-Lozynska

OUTSIDE LECTURE ROOM ACTIVITY AS CONSTITUENT OF EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT

The article deals with the problem of organization of educational process of higher educational establishment in particular in the process of outside lecture room activity. The necessity of rational organization of outside lecture room activity and independent work was considered. The leading forms of outside lecture room activity in the process of preparation to education are the following: collective (pedagogical reading, meetings with teachers-educators), group (pedagogical circles, trainings) and individual (report on pedagogical practice, individual tasks). It is necessary to control independent and outside lecture room activities of the students by means of specific forms and means in particular consultations before seminars, seminars, colloquiums, individual and theoretical interviews, test papers, before exams questionings of students by means of computer, state exams, studying of main interests of students. It is proved that success of outside lecture room activity of higher educational establishment depends upon the activity of academic supervisor.

Key words: outside lecture room activity, higher educational establishment, educational process, academic supervisor, education, collective work.

